

El moviment coral, bastió de la llengua

MIQUEL-LLUÍS MUNTANÉ

El nostre país, en la seva època moderna, s'ha hagut de valer sovint de l'aportació cultural sorgida de les iniciatives de la societat civil per a mantenir viva una llengua que ha sofert reiteradament atacs i prohibicions, i això, és clar, no sols al Principat sinó en cadascun dels territoris de parla catalana. Cal considerar, en aquest sentit, que el manteniment de la nostra llengua representa un factor cabdal de la voluntat dels catalans de perviure com a nació. I si l'art és un dels vehicles més eficaços per a l'expressió de l'ànima dels pobles, llavors la música, i molt particularment el cant, hi tenen un paper altament significatiu. És per això que, darrere els noms capdavanters del moviment coral català, s'hi pot trobar un entramat ric i complex de persones anònimes que hi han esmerçat generosament temps, recursos i energies, convençudes que feien una aportació necessària al manteniment de la cultura pròpia.

L'estudi de la Renaixença ha de tenir en compte, entre els diversos factors que la van propiciar, el moviment empès per Josep Anselm Clavé, que va portar molts centenars d'obrers cap a una activitat de l'esperit –el cant–, rescatant-los d'hores de joc i taverna. L'obra claveriana, més enllà de la seva innegable funció social, va tenir també una dimensió de construcció de país, en la mesura que va acostar a moltes persones els valors de la cançó popular, amb l'enriquiment personal que això representa. Però aquest progrés qualitatiu no tenia a veure només amb el fet, ja prou important per ell mateix, de cantar en català, sinó que duia aquells homes rudes vers una superació personal quant a la sensibilitat i l'apreciació de la bellesa. Així, trobem que les mateixes veus que cridaven, més que cantaven, coses com: «No en volem cap que no agafi un bon gat», uns anys després recreaven les estrofes de *Les nines del Ter*:

«Ressona entre els pins | frondosos i bells | dels boscos veïns | el cant dels ocells, | el crit dels mastins | i el bel dels anyells».

Un mateix idioma, és clar, però un registre radicalment diferent i desconegut, fins aleshores, per a aquells homes d'extracció humil.

La Perla Agustinenca (dins els Cors de Clavé), any 1930

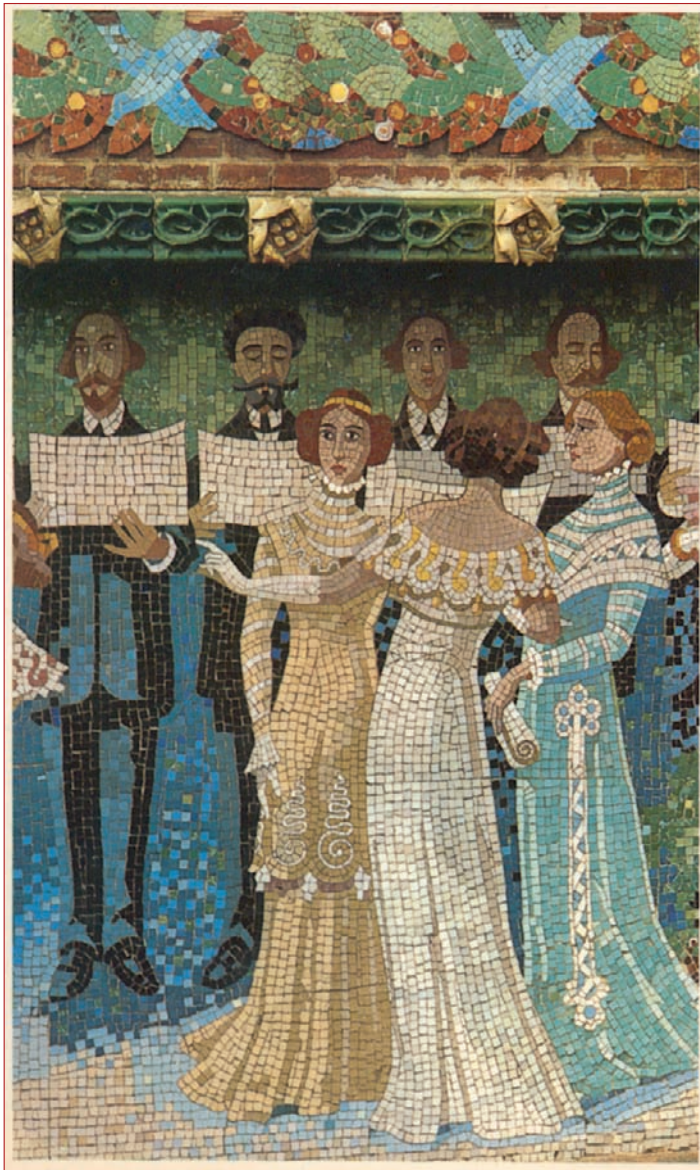

Estandard de la Federació de Cors de Clavé

FOTO: Arxiu LN

L'obra de Clavé va trobar la seva evolució natural en el moviment orfeonista, que va esclatar amb força en la Catalunya de finals del segle XIX. El germen d'on va sorgir aquest ventall esponsorós d'entitats dedicades al conreu del cant va ser la fundació, l'any 1891, de l'Orfeó Català per part de dues figures de la talla de Lluís Millet i Amadeu Vives. L'any 1896 naixia l'Orfeó Lleidatà, en 1899 l'Orfeó de Sants, en 1901 l'Orfeó Manresà i en 1904 l'Orfeó Gracienc, per esmentar només alguns dels que, encara avui, continuen en plena activitat. Amb això, es produïa un salt qualitatiu d'un gran abast: la música deixava de ser l'esquer que havia d'alliberar els obrers del tedi i l'embrutiment per a esdevenir un fi en ella mateixa.

Si l'obra claveriana va anar lligada a l'esperit de la Renaixença, el Modernisme i el Noucentisme van empènyer entusiàsticament el moviment orfeonista. Els sectors més o menys cultivats de la petita burgesia i de les classes mitjanes van crear un gran nombre d'entitats amb finalitats

Representació del cant coral, en la façana del Palau de la Música

culturals, artístiques i d'esbarjo, gairebé sempre caracteritzades per una consciència catalanista ben explícita. De la poderosa embranzida cultural d'aquells anys en dona prova el fet que hi ha pobles i barris on l'orfeó va ser una institució dinamitzadora de la vida associativa i cultural local, el nucli capaç, més enllà de les seves funcions estrictament artístiques, d'impulsar, per exemple, la creació d'un teatre o d'una biblioteca, de vegades els primers que hi van existir. El moviment orfeonista va créixer d'una manera espectacular: l'any 1920 ja hi havia setanta-cinc entitats adherides a la Germanor d'Orfeons de Catalunya, constituïda tot just dos anys abans.

L'any 1922 es va crear l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya* per iniciativa de Rafael Patxot, marmessor dels béns de la senyora Concepció Rabells. El seu objectiu era recopilar d'una manera sistemàtica i rigorosa les cançons populars, una tasca que, de retruc, havia de furnir repertori als orfeons, cada vegada més nombrosos. Aquesta empresa es va realitzar amb el patrocini de l'Orfeó Català i la cooperació d'un consell on eren representats el Centre Excursionista de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans i l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, sota la presidència ho-

norífica del gran compositor i musicòleg Felip Pedrell. La guerra en va interrompre els treballs l'any 1936, quan ja se n'havien publicat tres volums.

La castellanització pràcticament absoluta a què es va veure sotmesa Catalunya durant la postguerra va fer que les activitats culturals en català fossin escasses i realitzades necessàriament en àmbits clandestins. Els cors i orfeons intentaven, enmig de totes les dificultats, refer la seva tasca, patint nombrosos problemes de censura, de prohibició dels seus actes, d'obstacles de tota mena. L'Orfeó Català va reprendre la seva activitat tan bon punt li va ser possible de fer-ho, i així, a la mort de Lluís Millet l'any 1941, el va succeir com a director Francesc Pujol, el qual va morir l'any 1945 i va ser substituït per Lluís Maria Millet. Durant els anys següents van anar sorgint noves formacions corals, com la Capella Clàssica Polifònica, dirigida per Enric Ribó, l'any 1940; l'Orfeó Laudate, l'any 1942, dirigit per Àngel Colomer, i la Coral Sant Jordi, l'any 1947, sota la batuta d'Oriol Martorell. Encara, en temps de la dictadura van produir-se algunes efemèrides de forta càrrega simbòlica amb una presència rellevant del moviment coral, com, entre altres, l'estrena de l'oratori *El pessebre*, de Joan Alavedra i Pau Casals, i tot el seguit d'audicions que se'n van fer, o l'aplec d'orfeons a l'estadi del Barça, amb motiu del setanta-cinquè aniversari del club, culminat amb la interpretació conjunta del *Cant de la senyera*, dirigit per Oriol Martorell. I, a propòsit d'aquesta obra emblemàtica de Joan Maragall i Lluís Millet, cal dir que era habitual la seva inclusió en el programa dels concerts, i que solia interpretar-se amb el públic posat respectuosament dempeus.

Més ençà, la nòmina de formacions corals d'excellent nivell s'ha vist engruixida amb noms com els del Cor Madrigal, la Coral Càrmina i la Coral Cantiga, entre altres. I, encara que no és propòsit del present article fer una relació exhaustiva de les nostres corals, no seria just passar per alt el prestigi assolit per l'Escolania de Montserrat; aquesta formació peculiar, de la qual tenim referències d'ençà de l'Edat Mitjana, que ha portat, des d'un espai tan carregat de referents espirituals i nacionals com és Montserrat, l'estendard de la música catalana arreu del món.

Un altre dels aspectes en què el món coral ha influït poderosament a favor de la llengua ha estat el procés d'incorporació a l'imaginari català de persones procedents d'altres terres de l'Estat, que han trobat en la participació dins una coral o un orfeó un vehicle d'integració lingüística i cultural. També n'han estat vehicle, per exemple, altres àmbits, com el sardanisme o l'excursionisme, i, no cal dir-ho, l'adscripció a una institució singular com el Futbol Club Barcelona; cal dir, però, que, en el cas del cant coral, l'exigència lingüística és indispensable, a diferència del que succeeix amb les danses o els castells. I, dins aquesta consideració, es mereix una valoració específica la tasca de les corals infantils i juvenils, amb els seus aplecs i trobades, que han tingut – i tenen encara actualment – un paper rellevant pel que fa a l'acostament de les noves generacions envers la consciència de país, d'una manera més genèrica, i cap a les possibilitats expressives de la llengua catalana, concretament.

Pel seu poder de penetració i perquè la seva pràctica és a l'abast de tothom, el cant polifònic esdevé una eina de gran utilitat, que ha facilitat a molts catalans de diverses ge-

neracions un millor coneixement de la llengua mitjançant l'aprenentatge dels textos, tant dels que provenen de la cultura popular com d'aquells altres dels quals són autors alguns dels poetes de més volada: Verdaguier, Guimerà, Maragall, Carner, Sagarra, entre tants altres. L'aprenentatge de les cançons populars ha permès de descobrir paraules que per a moltes persones resultaven inusuals en el seu entorn, ja sigui social o comarcal, coneixement que contribueix a l'enriquiment del seu lèxic. Cal afegir, en aquest sentit, que els directors s'han esforçat a treballar en els assaigs no solament els aspectes musicals, sinó també –i, sovint, a fons– la correcció fonètica.

Així mateix, els cors i orfeons del nostre país han prodigat tradicionalment els intercanvis amb formacions polifòniques de molts altres països. Això ha fet possible el descobriment de la nostra realitat lingüística a moltes persones d'arreu del món, tant per mitjà dels concerts realitzats a l'estranger com per la vinguda a Catalunya de nombroses corals de fora. Cal remarcar que aquesta política d'intercanvis constitueix una activitat ben comuna en el món coral, i ben viva, atès que sovint van apareixent noves iniciatives en aquest sentit.

Els anys setanta van marcar un punt d'inflexió i va començar a canviar el perfil del cantaire, per a qui la pertinença a l'entitat era, sobretot, una forma de militància catalanista, per a anar deixant pas a unes generacions més preparades culturalment i musicalment, i el procés es va ac-

centuar a partir de l'adveniment de la democràcia. Aquesta evolució té un signe positiu indiscutible, que és l'increment del nivell artístic de les formacions corals. Tanmateix, presenta el risc de diluir el sentit de *fer país* per a esdevenir una activitat purament i simplement artística, que pot veure tan ben acompanyats els seus objectius interpretant obra en català com en qualsevol altra llengua.

De cara al futur, no hem de dubtar de les possibilitats d'aquest àmbit per a continuar portant a terme una acció de difusió i manteniment, per mitjà de les cançons, de la llengua catalana. De fet, en el marc d'una societat diversa i multicultural com la nostra, la pràctica del cant coral pot continuar essent, adaptada als nous temps, un factor de cohesió ben eficaç. Amb tot, cal estar amatents davant el risc que un relaxament no prou justificat pogués portar les formacions vocals del nostre país a emmirallar-se en excés en la producció en altres idiomes en detriment del propi. Sobre aquesta qüestió, cal tenir en compte que tan estantissa es mostra aquella cultura que ignora tot allò que es produeix més enllà del seu àmbit com aquella altra que considera sistemàticament millor i més digna d'atenció qualsevol producció forana. El cert és que, des de la música antiga fins a les creacions més innovadores dels autors contemporanis, el patrimoni de cançons en català de què disposen els nostres cors és esplèndid i fóra imperdonable negligir la comesa d'anar-lo transmetent de generació en generació. ♦

